

GUOVSSAHASA HÁLDDUS // FANGET AV NORDLYSET

Evttohus ovda- ja mannelbargguide
skuvlačájalmas hárrái golgotmánu 2021
Forslag til før- og etterarbeid i forbindelse
skoleforestillingen, oktober 2021

Kultuvrralaš
skuvlalávka
Romsa ja Finnmarku

SÁMI
SAMI NATIONAL THEATRE
NAŠUNÁLA
TEÁHTER
GUOVDDAGEAIDNU NORGA

www.beivvas.no

Den kulturelle
skolesekken
Troms og Finnmark

Čájalamasa birra:

«Guovssahasa hálddus» lea ođđaáigásaš sámi muitalus maid Nils Gaup lea čállán ja maid bagadallá. Muitalusa dáhpáhus lea 2021:s muhtin bearraša luhtte. Dat leat eadni, áhčči ja máná guovttos Mikko ja Áidna. Sis leat ieš guđet lágaš buđaldepmošat. Áidna berošta sosiála mediain, iige fuobmá go Mikko hárdigoahtá Guovssahasa, vaikko áhkku lei dáguhan sudnuide ahte dan ii galgga dahkat! Guovssahas dohppe Mikko iežas háldui. Áidna geahččala beastit su. Muhto dađi bahábut šaddá nu go láve geavvat sámi árbevirolaš muitalusain, ja muđui eallimis, ahte ollu hehttehusat bohtet ovdii. Besten dihte vielljas gártá Áidna hástalusaid sisa, ja ferte ieš duosttat ja birget buoremus lági mielde.

Dán muitalusas bohciidit dološ sámi luonddugáhppálagat eará hámis, namalassii influeansarat, motegovvejeddjit, hábmejeaddjit ja neahttastálut – mat leat oahpes doahpagat dán áigásaš mánáide ja nuoraide. Ja čájalmasas iskkat movt diet čuhcet olbmuide. Dát lea bearaš musikálačájalmas, muhto heive buoremusat gaskkal 9 – 13 jahkásaččaide. Lávdegiella lea davvisámegiella, ii ge leat tekstejuvvon, muhto prográmmas leat dáhpáhusat čállojuvvon dárogillii.

Om forestillingen:

«Guovssahasa hálddus/ Fanget av Nordlyset» er et moderne samisk eventyr skrevet og regissert av Nils Gaup. I denne fortellingen er vi i 2021, og møter en familie med mor, far og barna Mikko og Áidna. Alle er opptatt med sitt, og Áidna er veldig opptatt av sosiale medier og følger ikke helt med når lillebror Mikko vil teste hva som skjer om han erter nordlyset, til tross for at bestemor har innprentet dem at det må man ikke gjøre! Nordlyset tar Mikko, og Áidna som ser at det skjer må nå prøve å redde broren sin. Men som i de fleste samiske fortellinger og sagn, og som i livet ellers, dukker det opp mange hindringer på veien, og for å lykkes med oppdraget må Áidna utfordre sine egne grenser og tørre å stå på egne bein.

I denne historien oppstår de samiske eventyrfigurene i nye former som influencere, motefotografer, stylisten og nett-troll – som vil være velkjente fenomen for dagens barn og unge, og forestillingen stiller også spørsmålet om hva dette gjør med oss som mennesker. Forestillingen er en musikal for hele familien, men egner seg aller best for barn mellom 9 – 13 år. Scenespråket er nordsamisk. Forestillingen er ikke teksten, men et resymé av handlingsforløpet finnes på norsk i programheftet.

Govven/foto: Johan Mathis Gaup

Govven/foto: Johan Mathis Gaup

Mii dáhpáhuuvvá:

Stuoraoabbá Áidna ja unnavieljaš Mikko iežaska váhnemiiguin orrot guhkkín davvin. Mikko lea virkos bárehuoš gii liiko stoahkat olgun, muhto ii oktage asta suinna stoahkat. Sii baicca gehččet TV, Ipad ja mobiilatelefuivdnii. Áidna golaha áiggi sosiála fierpmádagaiguin, baladettiin maid earát jurddašit su birra, ja ahte dohkkege go son masage.

Áhkku láve muitalusaid muitalit sudnuide, ja son lea dáguhan ahte eaba oaččo hárdit Guovssahasa, go dat lea várálaš. Muhtin eahkeda deaivvada Mikko imašlaš olbmáin gii oahpaha sutnje ođđa lávlaga movt oažžut Guovssahasa guovssahastit. Olmmái dadjá vel ahte ii leat várálaš. Muhtomin go Mikko lea fas láittastuvvamin, de son álgá lávlut ja hárdit Guovssahasa. Fáhkkestaga luoitáda Guovssahas ja dohppe su iežas háldui. Áidna fuomáša mii dáhpáhuuvvá ja viggá beastit unnavieljaža.

Áhkku nevvoda Áidna movt son galgá ja bidjá iežas beatnaga Čalmmo mielde veahkkin sutnje. Áidna ja Čalmmo vuolgiiba mátkkoštit guhkás ohcan dihte vuoras jierbmás Gieddegeašgálgo mii orru gieddegeažis, ja lea dušše son gii birge Guovssahasain. Besten dihte vielljas gártá Áidna hástalusaid sisa, ja ferte birget buoremus lági mielde.

Resymé av handlingsforløp:

Storesøster Áidna og lillebror Mikko bor sammen med foreldrene sine et sted langt nord. Mikko er en aktiv gutt som elsker å være ute og leke, men ingen av de andre har tid til å være sammen med han. De bruker tiden sin foran TV, Ipad og i mobiltelefon. Áidna er veldig opptatt av å delta i sosiale nettverk og er redd for hva andre tenker om henne og om hun er god nok.

Bestemor har fortalt barna mange eventyr, og har innprentet i barna at de ikke må erte Nordlyset for da kan det gå galt. En kveld møter Mikko en mystisk mann som lærer ham en ny sang for å få Nordlyset til å danse. Mannen sier at det slettes ikke er farlig. Så neste gang Mikko kjeder seg, synger han sangen og ertes Nordlyset. Plutselig kommer Nordlyset ned og tar han. Storesøster Áidna ser at det skjer og skjønner at hun må prøve å redde broren sin.

Bestemor gir Áidna råd om hva hun må gjøre og sender hunden sin, Čalmmo, med som hjelp. Áidna og Čalmmo må ut på en lang reise for å finne den gamle, kloke konen Gieddegeašgálgo som bor ved kanten av utmarka. Hun er den eneste som kan hamle opp med Nordlyset. Áidna må utfordre sine egne grenser og tørre å stå på egne bein for å lykkes med dette oppdraget.

Álggos mannába Áidna ja Čalmmo Rievdi Vuovddi čađa. Čalmmo máhtta olbmuid giela, muhto Áidna ii gula, go son buđalda iežas sosiála fierpmádagain ja telefavnain. Čalmmo ii gille vuordit su ja ruohtasta eret. Áidna álgá baluin ohcat su ja deaivvada Báktegájanasain, mii lea dege muhtin popnásti, gii viggá fillet su. Beaveniehkoraiggi bávtti sisa, mii lea dakkár bákta gos ii oktage šat beasa olggos. Buorre lihkus beasta Čalmmo su, ja soai vuolgiiba viidásabbot.

De idista fas diet imašlaš olmmái. Dat lea gusto Jiehtanas gii lea gárvodan ođđaáigasaš biktasiiguin. Son háliidivččii váldit Guovssahasa fámu iežas háldui ja gevret Gaskaijabeaivváža eret vai ieš beassá doalvut máilmmi dan agalaš sevdnesáigái, gos olbmot leat darvánan mašiinnaide ja šearpmaide. Son lea nu vašaskan Báktegájanassii go ii nagodan bissehit Áidna, ja ferte ieš bidjat goalus plánaid movt bissehit su.

Áidna ohca Čalmmo ja son joavdá Fillenrohtui. Doppe orrot Čakkalagat, mat leat unna stáložat gárvodan dego motegovvejeddjin, hábmejeeddjin ja influeansaeriin. Sii hirpmahuvvet go gullet ahte Áidna lea vuolgán ohcat Guovssahasa, mii lea máilmmiávvoša viidáseamos násti. Sii mitalit ahte son ferte rievdadit stiilla ja mihtilmasvuodaid vai olle dohko, ja ahte sii sáhttet veahkehit su. Čakkalagat leat šaddan nappo Jiehtanas

Áidna og Čalmmo reiser først gjennom Forvandlingens Skog. Čalmmo kan snakke menneskespråk, men Áidna kan ikke å høre det, fordi hun er for opp-tatt med sine sosiale nettverk og telefonen. Čalmmo blir lei av å vente på henne og stikker av. Áidna leter fortvilet etter han, og møter Báktegájanas (Ekkogutten), som ser ut som en popstjerne og forsøker å lokke henne inn i berget til Dagdrømmerhulen, et sted ingen kommer ut fra. I siste liten kommer Čalmmo og redder henne, og de to fortsetter videre.

Den mystiske mannen dukker opp igjen. Det viser seg å være kjempen Jiehtanas i ny, moderne forklledning. Jiehtanas ønsker å fange Nordlysets kraft og jage bort Midnattsola slik at han kan ta over hele verden og bringe den inn i evig mørketid, der alle sitter lenket til maskiner og skjermer. Han er rasende for at Báktegájanas ikke klarte å stoppe Áidna, og legger skumle planer for å stoppe henne.

Áidna leter etter Čalmmo og kommer frem til Narrekattet. Der møter hun Čakkalaggene, noen småtroll i form av en motefotograf, en designer og en influencer. De tre blir himmelfalne over at Áidna er på vei for å møte universets største megastjerne, Nordlyset. De forteller henne at hun må totalt endre stil og personlighet for å nå frem, og de kan hjelpe henne med det. Det viser seg at Čakkalaggene er

Govven/foto: Johan Mathis Gaup

veahkit, ja geahččalit bissehit Áidna ja darvehit su iežaset dábiide ja vieruide. Muhto Áidna lea šaddan mihá jálubut, son gevre sin mannat. Čalmmo áicá dan ja rámiida Áidna dan dihte. Viimmat soai gula-hallába ja bargagohtiba veahkkálaga.

Áidna ja Čalmmo joavdaba Gieddegeašgálgo lusa, ja Áidna bivdá sus veahki. Muhto diet Gieddegeašgálgo lea nu iešlágan beavkálás áhkku, son lea váiban go olbmot álohii bohtet vuorjat, ja gáibida Áidna čájehit gii son duođai lea, ovdalgo son sáhtta veahkehit. Muhto go fuomáša man ráhkis Áidna lea iežas unnavieljažii, ja man jállu son lea, de goitge mearrida veahkehit su. Son addá Áidnái iežas Mánospeadjala, vai Áidna nagodivččii hohkahit Guovssahas luoitit unnavieljaža. Dál šaddá hoahppu, go fargga báitigoahhá Gaskaijabeaivváš. Go dat ihttá almmis, de jávkkiha ges Guovssahas ja visot maid son lea váldán háldosis.

Fáhkkestaga iđista Ulddanieida, ja suoláda Mánospeadjala, ja fas jávkkiha. Ulddanieida lea maid álgán veahkehit Jiehtanasa. Dál gal headásnuvvába. Jiehtanas jámiha sudno iežas guovdilastimiin vai soai eaba beasa doarridit su, go dál son áiggošii fillet Guovssaha iežas lusa, ja suoládit dan fámu ja šaddat akto mearrideaddjin.

blitt Jiehtanas' hjelpere. De prøver å stoppe Áidna og fange henne i sin virkelighet, men nå har Áidna blitt modigere i seg selv og jager dem avgårde. Čalmmo ser opptrinnet og blir imponert over Áidna. Endelig klarer de to å kommunisere og hjelpe hverandre videre.

Áidna og Čalmmo kommer frem til Gieddegeašgálgo. Áidna ber om hjelp, men Gieddegeašgálgu er en vanskelig dame med en skarp og direkte tunge, og hun er lei av at mennesker krever ting av henne. Gieddegeašgálgu forlanger at Áidna må vise hvem hun egentlig er for å kunne få hjelp fra henne. Når hun skjønner Áidnas kjærlighet til broren og ser hennes mot, velger hun likevel å hjelpe til. Hun gir Áidna månespeilet sitt, slik at Áidna kan klare å overtale Nordlyset til å slippe lillebror. Men det må skje fort, for Midnattsola er på vei opp, og i det Midnattsola kommer opp på himmelen så vil både Nordlyset og alt Nordlyset har fanget forsvinne.

Plutselig dukker Ulddanieida opp. Hun knabber Månespeilet og stikker av. Ulddanieida har også blitt en av Jiehtanas' hjelpere, og nå er de virkelig ille ute. Jiehtanas paralyserer dem med sin akkumulator slik at de ikke kan følge etter han, når han nå skal lokke Nordlyset ned til seg selv for å overta all dets kraft og bli enehersker.

Go Áidna ja Čalmmo fas gullába, mearrideaba soai fas suoládit alceska Mánospeadjala, muhto soai ferteba beassat Jiehtanasá bávtti sisa. Dohko manadettiin ferteba váccit "Cielahanbávtti" meaddel, gos neahttastálut orrot. Sii leat nu árpmiteahtumat ja cielahit buohkaid, ja sorbmejit du iešdovddu, ja nákcema. Áidna beassá sisa, muhto Čalmmo šaddá bárttiid sisa ja Áidna ferte beastit su.

Viimmat joavdaba Jiehtanasá bávtti lusa. Soai gávdnaba Mánospeadjala, muhto válddahallaba Jiehtanasá vávttaide. Jiehtanas jamiha guovdilastimiin Čalmmo, ja Áidna ferte birget ieš okto. Jiehtanas geahččala bágget su hohkahit Guovssahasá vulos, álgit sudne veahkin. Áidna nagoda dájuhit Jiehtanasá, ja atná Mánospeadjala veahkin jámihit Jiehtanasá. Áidna nagoda Gieddegeašgálgo ja Čalmmo vehkiin, fillet Guovssahasá luovttit unnavelejaža vulos, dan ovdii go ahte soai eaba goassege šat áiggo vajálduhttit boares muitalusaid eaba ge vajálduhttit áicat su guovssahastima almmis. Mikko ja Áidna beassaba fas iežaska váhnemiid lusa ja muitalus loahpahuvvo bures.

Når de kommer til seg selv igjen, bestemmer Áidna og Čalmmo seg for å stjele tilbake månespeilet. De må inn i Jiehtanas hule. På veien dit må de passere "Utskjellingsnettet" der nettrollene holder til. De er grusomme, skjeller ut alle, skader selvfølelsen og troen på at du kan klare noe. Áidna klarer å komme seg igjennom, men Čalmmo får store problemer, og Áidna må redde han.

Omsider kommer de frem til Jiehtanas' hule. De klarer å finne Månespeilet, men blir fakkert av Jiehtanas vakter. Jiehtanas paralyserer Čalmmo med sin akkumulator, og nå må Áidna klare seg alene. Jiehtanas prøver å tvinge henne til å lokke Nordlyset ned og bli hans hjelper. Men Áidna klarer å lure han, får tak i Månespeilet og bruker det til å paralyse og uskadeliggjøre Jiehtanas. Sammen med Gieddegeašgálgo og Čalmmo klarer Áidna å overtale Nordlyset til å slippe fri lillebror Mikko, mot at de aldri skal glemme å huske de gamle eventyrene eller å se opp på henne på himmelen. Mikko og Áidna blir gjenforent med foreldrene sine, og historien ender godt.

Govven/foto: Johan Mathis Gaup

Evttohus ovda- ja manjel bargguide

[Dáppe lea čájálmasa prográmma-bláđđi, digitála hámis viežžamis.](#)

Prográmmas leat dieđut ja govat čájálmasa birra sihke sáme- ja dárogillii. Miellidusin lea mánáidgirjiid listtu teáhtera čájálmasa fáttá oktavuodas. Sámi Našunála-teáhter Beaivváš ruovttusiiddus leat maiddái sámi muitalusat video hámis davvisámegillii. Daid sáhttet buohkat nuvtá geahččat.

Forslag til før- og etterarbeid

[Forestillingens programblad i digital versjon kan lastes ned her.](#) Programmet inneholder informasjon og bilder fra forestillingen og finnes på samisk og norsk. Vedlagt er en oversikt over barnebøker som er relatert til tematikken i forestillingen. Det Samiske Nasjonalteatret Beaivváš har også lagt ut flere videoer med samiske fortellinger for barn på nordsamisk på sine hjemmesider. Disse er tilgjengelige for alle kostnadsfritt.

1. Gávna eambbo dieđuid dán teáhterbihtá sámi mitalus luonddugáhppálagaid birra; Jiehtanas, Gieddegeašgálgu (muhtomin gohčoduvvon Gieddegeašáhkku), Čakkalagat, Stállu, Ulddanieida.
2. Gávna erohusaid ja sullasašvuođa Huldranieidda norgga álbmotmitalusas ja Ulddanieidda sámi mitalusain.
3. Gávna dieđuid sámi myhtaid ja mitalusain dan birra go hárdit Guovssahas.
4. Suokkardala movt influeansarat, ođđa hámat duojit- ja bivttasvierut váikkuhit min.
5. Suokkardala movt neahtastálut váikkuhit min.
6. Suokkardala movt iešguđetlágan giellageavahusat váikkuhit min.
7. Gávna dieđuid eambbo sámi luonddugáhppálagaid birra, nugo Háldi, Lohteáhkku (Stálu eamit), Állanguhkosas, Máddoeallit (omd Cuoppomáddu), Smiergáhttu* (mii lea mitaluvvon luonddugáhppálat sámi-, davvi norgga- ja islándalaččaid mitalusain).

Eara girjjit:

- Brita Polland: Samiske beretninger, ISBN: 8203189180
- Elin Marakatt: Lilli, áddjá ja guovssahas/Lilli, farfar och norrskenet, ISBN: 9789188701633
- Karen Anne Buljo: Guovssu guovssahasat, ISBN: 978-82-329-0066-4
- Jens Martin Mienna: Boranoaidi gollebánit, ISBN: 978-82-999213-4-3.
- Sissel Horndal: Silbamánnu / Sølvmånen, ISBN:978-82-8263-155-6
- Máret Anne Sara: Ilmmiid gaskkas / Mellom verdener ISBN: 978-82-90625-69-1.
- Asbjørg Skåden: Froskemora – Čuoppomáddu, ISBN: 978-82-91973-31|-9

Čanastagat mánáid- ja gaskkadási oahppolánáide Sáme ja- dárogielas ja Servvodatfágas:

Identitehta ja kultuvrralaš girjáivuohta:

Oahpahusa bokte galget oahppit oažžut ipmárduša sámi álgoálbmoga historjjás, kultuvrras, servodateallimis ja vuoigatvuođain. Oahppit galget oahppat ahte sámi kultuvra ja servodateallin lea girjái ja ahte leat variašuvnnat.

Sámegiella vuosttašgiellan:

- guldalit, ságastallat ja suokkardit iešguđetlágan njálmmálaš ja čálalaš teavsttaid

1. Finn ut mer om de samiske eventyrfigurene i stykket; Jiehtanas, Gieddegasgálgu (av og til kalt Gieddegasáhkku) Čakka- laggen, Stállu, Ulddanieida.
2. Hva er forskjellen og likhetene mellom en Huldrejente i norske folkeeventyr og en Ulddanieida i samiske eventyr?
3. Finn ut mer om de samiske mytene og fortellingene om å erte nordlyset.
4. Drøft hvordan influencere, trender og mote påvirker oss.
5. Drøft hvordan nett-troll påvirker oss.
6. Drøft hvordan ulike språkbruk påvirker oss.
7. Finn ut mer om flere samiske eventyrfigurer; Háldi, Luht'áhkku (Stállus kone), Állanguhkosas, Máddoeallit (f.eks Cuppomáddo), Smiergáhttu* (dette er et fabeldyr som finnes både i samiske, nordnorske og islandske eventyr).

Bøker/Boktips:

- Brita Polland: Samiske beretninger, ISBN: 8203189180
- Elin Marakatt: Lilli, áddjá ja guovssahas/Lilli, farfar och norrskenet, ISBN: 9789188701633
- Karen Anne Buljo: Guovssu guovssahasat, ISBN: 978-82-329-0066-4
- Jens Martin Mienna: Boranoaidi gollebánit, ISBN: 978-82-999213-4-3.
- Sissel Horndal: Silbamánnu / Sølvmånen, ISBN:978-82-8263-155-6
- Máret Anne Sara: Ilmmiid gaskkas / Mellom verdener ISBN: 978-82-90625-69-1.
- Asbjørg Skåden: Froskemora – Čuoppomáddu, ISBN: 978-82-91973-31|-9

Forankring i læreplaner for barne- og mellomtrinnet i Samisk, Norsk og Samfunnsfag:

Identitet og kulturelt mangfold:

Gjennom opplæringen skal elevene få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. Elevene skal lære om mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og samfunnsliv.

Samisk som førstespråk:

- lese et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og reflektere over innhold og form i teksten
- reflektere over hvordan språk kan uttrykke og skape holdninger til enkeltindivider og grup-

- suokkardit ja válddahit mo sátneválljema ja jietnageavaheami sáhtta geavahit váikkuhangaskaoapmin.
- reflekteret dan hárrái mo njálmmálaš muitalanárbevierut ja árvvut bohtet ovdan sámi girjjálašvuodas

Sámegeiella nubbingiellan 2, 3:

- guldalit ja lohkat sámi girjjálašvuoda ja kreatiivvalaččat bargat dainna
- guldalit ja kreatiivvalaččat bargat teavsttaiguin ja sámi muitalusaiguin

Govven/foto: Johan Mathis Gaup

per av mennesker

- gi uttrykk for egne tanker og opplevelser om barnelitteratur, teater, film, dataspill og TV-programmer
- Reflektere over hvordan muntlig fortellertradisjon og verdier reflekteres i samisk litteratur.

Samisk som andrespråk 2, 3:

- gjøre rede for samisk fortellertradisjon
- lese tekster i ulike sjangere og reflektere over innhold og form

Norsk

Elevene skal lese tekster for å oppleve, bli engasjert, undre seg, lære og få innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser. Norskfaget bygger på et utvidet tekstbegrep. Dette innebærer at elevene skal lese og oppleve tekster som kombinerer ulike uttrykksformer. De skal utforske og reflektere over skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, på svensk og dansk, og i oversatte tekster fra samiske og andre språk. Tekstene skal knyttes både til kulturhistorisk kontekst og til elevenes egen samtid.

- lese og lytte til fortellinger, eventyr, sangtekster, faktabøker og andre tekster på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk, og samtale om hva tekstene betyr for eleven
- lese samiske tekster på norsk og samtale om verdiene som kommer til uttrykk, og hvordan stedsnavn og personnavn som inneholder de samiske bokstavene, uttales
- reflektere over hvordan språkbruken vår påvirker andre, og hvordan vi tilpasser og endrer språket i ulike situasjoner

Samfunnsfag:

- reflektere over korleis kommersiell påverknad kan verke inn på forbruk, personleg økonomi og sjølvbilete
- reflektere over korleis ein sjølv og andre deltek i digital samhandling, og drøfte kva det vil seie å bruke dømmekraft sett i lys av reglar, normer og grenser
- samtale om reglar og normer for personvern, deling og beskyttelse av informasjon og om kva det vil seie å bruke dømmekraft i digital samhandling.